

Berta Ádám
BURKOK ÉS VAGY-HURKOK

Írásomban Szijj Ferenc *Kéregtorony*¹ című kötetét bemutatva a burok- vagy kéregszerű, illetve az emögött védetten meghúzódó vers- és gondolatanyag viszonyát próbálom meg tisztázni, különös tekintettel arra, hogy az előbbiektől az utóbbiakig vezető mentális-textuális úton milyen szerepet tölt be a szöveg elemeinek jellemzően diszjunktív rendeződése.

Mai irodalomértésünk domináns profilja és elméleti előfeltevéseim sem nagyon tűrik meg élet és irodalom olyasféle összekeverését, mint ami alábbi kiindulópontomra jellemző. Ennek a könyvnek az esetében mégsem tudom megállni, hogy ne tegyek néhány alig védhető és jócskán intuitív megjegyzést, ugyanis éppen ezekben látom összegezhetőnek a verseskötet olvasásában megfogalmazódó befogadói alaptapasztalatot.

Szijj új kötete azt az érzetet kelti, hogy a szerző szöveghangja és szemlélődő, túlnyomórészt tétlen napjai szoros kölcsönhatásban vannak egymással. A készülő vagy olvasódó szöveg a legmeggyőzőbben hiteti el, hogy aprólékos lenyomata egy darabnak a szöveget jegyző személyiség életéből, azaz hogy magába zár némi időt, ami a szerzőn eltelt.² Az időnek ez a múlása -- ahogy vesszük -- ránehezedik a kötetben foglaltakra, vagy éppen ellenkezőleg: elszűlytalanítja azokat. Szijj megfigyeléseinek tartamán és tartalmán is meglátszik, hogy csak úgy és azért válhattak hozzáférhetővé és rögzíthetővé számára, mert egy-egy nap a teljes hosszúságát megmutatta neki, nem hajtotta sietség, az ébredés pedig mindig újabb feladatot jelentett. E beszélő számára újra és újra tudatos döntés eredménye, hogy mivel teljen egy újabb nappal: életmódja, de méginkább élettempója tömény szabadságot ró rá.

Már az első Szijj Ferenc-kötetcím központi szerepbe helyezi *A lassú élet titkán* értett tényállást, szemléletet, alaphangulatot vagy hozzáállást, amelyet egyik visszatérő témájában az idei kötet és *A nagy salakmező* egyes szövegrészei³ is meggyőző keresetlenséggel (illetőleg: hitelesen), árnyaltan

---

¹ Pécs: Jelenkor, 1999.

² Ez a hiperrealista megközelítés már korábban is megvolt Szijj írástechnikájában.

³ Ld.: „Azt mondja: tág a nap, hogyan jutni rajta át, csak én tudom, s hogy ott mi

világítanak meg. A *Kéregtorony* első soraiban olymódon ismerteti a sietség autós lélektanát, hogy morális/ ideológiai tekintetben, vagyis elkötelezettség tekintetében érezhetően távol tartja magát attól, amit névleg mond:

„Ugyanaz az idős házaspár, ...ugyanott akart/ átmenni előttem az úttesten./ Először elengedtem őket, másodszor nem,/ vagy fordítva, mert siettem./ Hideg van mostanában az autóban, ha elindul vele az ember, és mindig ez az első, hogy át akar menni valaki,/ ...én meg nyomnám a gázt, hogy legyen fűtés mielőbb.”

Ez a megszólalás tehát oda, ahhoz a tárgyhoz ér vissza, ahonnan alanya távol marad: a lélegzetvételnél szünetet sem engedélyező, rohanó mindennapokhoz. A mindennapi rutin ezért külsőségeként, egy reflexív mozzanaton keresztül jelenik meg.

„Elgázolja-e az ember az idegen gyalogosokat,/ vagy legyen udvarias...” -- fogalmazza meg a szöveg az autós--járókelő konfliktus háttérében álló alapvető dilemmát, és ez így a maga konkrétságában -- a felkínált két alternatíva eltérő súlyú következményeiből adódó aránytalanság miatt -- még humorosnak is tűnhet, elvontabb kontextusba helyezve viszont nagyon is komoly választásra hívja fel a figyelmet: azonnali és közvetett, vagyis áttételes érdekeit tekintse-e az ember elsődlegesnek. Ezek ugyanis sokkal többször ütköznek egymással, egymásba, mint ahányszor összhangba hozhatók lennének.

„Elgázolja-e az ember az idegen gyalogosokat, /...vagy a távoli ismerősöket,/ hiszen itt laknak nyilván a környéken...” – a gondolatmenet az *idegen* szó által kiváltott ellenreakció mentén szövődik tovább, ami azért sem meglepő, mert a két idős gyalogos egymással összekeveredő⁴ alakja mögül tudattalanul már nem hiányozhatnak a halott szülők, akiket éppen közúton ütöttek el. (Ez a tudás csak később jut felszínre a szövegben.) A beszélő közvetlen, illetve áttételes érdeke -- hogy előbb ér oda, előbb nyomhatja a gázt, illetve, hogy udvariasnak ítélni meg magát ebben a

---

van, oda hátrébbszülni mindig. Várnak végre közönbösen.” „Leültem a járdaszegélyre, és azt éreztem, nagy darab kő vagyok, többé nem tudok felállni.” (Pécs: Jelenkor, 1997. 29., ill. 86.)

⁴ „Ugyanaz az idős házaspár, ugyanott,/ egyikük bottal, de hogy melyikük,/ már nem tudom, talán közös bottal/ jártak ketten, ugyanott akart/ átmenni előttem az úttesten.” (7.)

helyzetben -- keresztezi egymást. Az újraolvasódó szövegben, a később kirajzolódó háttérrel előrevetítve ugyanígy kereszteződik a járdáról lelépő öregekben („már lépne le a járdáról, vagy már/ félig le is lépett, vagy ketten, és az egyikük”) a konkrét helyzethez, illetve a beszélő személyéhez tartozó, az empirikus, illetve érzelmi közelségben levő öregek alakja. A szöveg autóban ülő hangjának útját keresztező idegen gyalogosok (térben, fizikailag) éppen közel állnak, míg a hozzátartozók, a halott szülők nem szó szerint tartoznak hozzá az adott helyzethez. A közvetlen és áttételes (illetőleg: lelki) jelenlét, és emellett az idegenség és legszorosabb vérrokonság kontrasztja köti a megpillantott alakokhoz mindkét idős pár képzetét. Ezek a rétegek persze már megfosztják a kötet indító szituációját attól az oldott esetlegességtől, amely eleinte alapvető jellemzőjének tűnt.⁵

A monológ szabadon tűnődve, hűvös kommentárokkal veszi számba a felbukkanó látni-, vagy inkább tapasztalni-, eldöntenivalókat,⁶ miközben szóhasználata karakteresen morális/erkölcsi érdekelttségével folyton elválik tárgyától, tárgyaitól. Amit csak számba vesz a szöveg, elveszti semlegességét, megszűnik sehová sem tartozni, és megnevezésén keresztül közvetlenül értékeli a rá vetett pillantást (vagy annak tulajdonosát). A latba vetett, erőteljes implikációjú kategóriák, mint az *önbecsülés*, a *megcsalott*, *megérdemlés*, mindenütt kicsinyítő, cinikus finomkodással kötődnek valami hétköznapi, és nem egyszer tüntetően ésszerűtlenül társított megfigyeléshez: (1) az ember amiatt siet, mert autóban ül,⁷ (2) aki

⁵ És természetesen az irodalmi pozícióval, illetve ezen belül a hangsúlyos, kötetkezdő szereppel összhangban fosztják meg ettől.

⁶ A nyelvi és referenciális botlások, kerülőutak mind arra utalnak, hogy a beszélőnek mennyire nincs ezekhez a dolgokhoz köze. „Látszólag különösebb súlyok, tétek nélkül kezd el működni [a Szijj-féle] nyelv” -- írja recenziójában -- „Kegyetlenül,” *Jelenkor*, 1999/7-8. 830. -- Keresztury Tibor is.)

⁷ „Igazából én is csak az autó miatt sietek, néha tényleg sietek, de általában csak azért, és akkor annak sietnie kell, így kívánja az önbecsülés,” bár itt már egyből jön is a motívum lejjebb szállított, amennyiben pragmatikusabb, 'szociálisan tudatosabb' korrekciója: „...meg hogy a többiek se szidjanak.” Ez a gondolat közvetlenül az alábbi megfogalmazásokhoz vezet, amelyek a korábbi Szijj kötetek visszahúzódó, elvonult, érzékeny beszélőjét/leírt alanyát hívják elő: „Az [a szidás] rettenetes. Azt gyalázzák az emberből, amit elsőre látnak, nem is én vagyok teljesen, mégis igazuk van, mert sietnek,” - a sietség, ez az önbecsülés által megkívánt, tehát bizonynyal nemes emberi viselkedésforma, mely láthatóan jóváhagyott, bevett és közkedvelt, eddigre a rettenetesként jellemzett szidást is igazolja, amit ugyanakkor az alany aktív ellenérzése nem hagynak annyiban: „...vissza kellene szólni valami durvát.” (A jegyzet összes idézete: 9.)

villamoson utazik, az „megcsalatott” (10.); vagy megfogalmazáshoz: (3) a bádoggal befoltozott fa télen „él és virul” (12.), (4) a trafóház „emléket állít az áramfogyasztásnak” (uo.) Ezek a visszazökkentő effektusok teszik, hogy a versbeszéd egyáltalán nem tűnik paposnak, emeltnek vagy megmondósnak.⁸ Ez a *Kéregtorony* sehol nem állít(ja a) morált, konkrétan és más módon sincs gerince: *Hála* a beszélő önkéntelen visszafogottságának, pusztán a tárgyilagos szemléletbe beépített szavak mutatnak túl a közvetlen, fizikai jelenlét leírásán.

Talán már az eddigiek is megmutatták, miért nem érzem találónak Katona Gergely recenziójának konklúzióját⁹: a szöveg igenis (és jócskán) el-elszakad a köznapiság, a szenzualitás síkjáról, a Beckett-idézet által sugallt esetlegesség, pedig úgyszintén nem válik a *Kéregtorony* pontos jellemzőjévé.¹⁰

„A hidak a város rezsói, lassan melegszenek/ és gyorsan hűlnek,
nem sűtik meg rendesen/ az autókat. A város merülőforralói
micsodák? // Rezsótest, forró, pusztá törzs, van neki köldöke,/ oda
gurulnak be néha a vízcseppek,/ rezeznek, forognak, lassan
elenyésznek. // Minden dolog egymagában volt, minden
esemény/ szabadon sűrűsödött össze a beláthatatlan időben,/ nem

---

⁸ „Abból lett ez a kegyetlenség.” (36.) - Egyenes olvasatában a kötet mottójául kiemelt, rövid mondat emelt nyelvében elkülönülni tűnik -- mint azt Katona Gergely megjegyzi, „talán... félrevezeti az olvasót, mert fölérendelt helyzetben mintha a szöveg diszkurzusától kissé távol álló teátralitással kívánná rádöbenteni a pátosz nélküli beszéd hatására” --, az a keserű, ironikus felhangot tételező értelmezés viszont, amelyet javaslok, éppúgy harmonizál e mottóval, mint a fenti idézetekkel.

⁹ „A kritikusnak pedig az őt kínzó, jóval kisebb jelentőségű kérdéseket illetően -- hogy vajon Szijj Ferenc új verseiben a megtörténés fölényét nem túlságosan átlátszó diszkurzív fogások bizonygatják-e, illetve hogy a többnyire esendően köznapias, a szenzualitás válaszaire redukált nyelv mennyire határolja be a szöveg önmagától való különbözőségének esélyeit -- egyelőre be kell érnie Beckett *Kítaszítottjának* álláspontjával: »Nem is tudom, miért meséltem el ezt a történetet. Ugyanezzel az erővel másikat is mesélhettem volna. Talán majd legközelebb elmondok egy másikat. De meg fogjátok látni, jó emberek, az is pontosan ugyanilyen lesz.«, („Nem is tudom”, *ÉS*, 1999. augusztus 6. 15.)

¹⁰ Még abban az árnyaltabb formában sem, ahogy Kovács Eszter utal rá: „A többi [a szülők és a bátyj halálának leírásán túl]: azok csak ilyen körülmények, elterelő hadművelet, küzdelem a kimondásért. De csak látszólag más, valójában minden ugyanarról szól.” („Ezek csak ilyen körülmények»,», *ÉS*, 1999. augusztus 6. 15.)

volt előzmény, következmény, kivéve/ a közeli tilalmakat, és a távolabbinak látszó/ büntetést, de ezek nem álltak szoros kapcsolatban/ a nappali, kicsinyenként keretbe foglalt létezéssel.”

Ez a sorkihagyások -- // -- révén három egységre bontható passzus például egy városi tapasztalat után az arról leváló korporális asszociáción keresztül közvetlenül torkollik egy héraikleitoszi mérvű absztrakcióba, egy pőre metafizikus rend alkotórészeinek vizsgálatába. A második és harmadik lépcső úgy értékelhető, mint a hétköznapi valóságtól elforduló hangoltság jele, mint asszociatív kitörési kísérlet, de ugyanezek a szakaszok egyúttal szigorúan és következetesen vezetik le más szintre a primer köznapi élményt, illetve a második sorkihagyás utáni rész egyben magyarázza is a különböző szintek kapcsolódását. Ebbe a fejtegetésbe viszont már, mint alkotóelemek visszaszűrődnek napjaink tárgyi kultúrájának darabjai, amiktől az előbbi szintek, „kérges” elszigetelhetetlenek, megszámlálhatatlanok lesznek. Lásd tovább is: „Vagy a tilalom volt a büntetés. Elnagyolt/ vonásokkal megrajzolt isten, még nem látta/ senki, mert nem jön ki soha az irodából./ A papokkal talán hangosbeszélőn érintkezik,/ elmondja nekik, hogy mit nem szabad./ A testünkkel nem szabad semmit. Pedig/ mi volna más, az volt a folytonosság. //” Itt, amikor az olvasás újabb üres sorhoz ér, minden (szint) összeér(ik).

A kritikákban topikus szólam köti Szijj szövegeit az eredendőhöz, az anyaghoz: „A konstitutív feltételeitől -- emlékezés, vágyakozás -- megfosztott folytonosság ilyen szövegközi megerősítése arra buzdítja olvasóját, hogy test és szöveg korpuszát egyébként az ideológiákról leváló anyagszerűség állapotában, a pusztán adottság (megragadhatatlan) materialitásával gondolja el[.]” írja Katona Gergely (uo.), Peer Krisztián pedig a következőképpen fogalmaz: „a létezés mozgás. A fény kettős természetéből a lyukkamera [a Szijj által alkalmazott technika] csak egyetlen képes úgy-ahogy megőrizni: az anyagot, a részecskét.”¹¹ A köznapi világot anyag és mozgás/energia/vágy/szerep/ideológia kettősségére bontó nézőpont itt szembesül azzal az ellentmondással, hogy a tárgy beszéde mindig a *más*, mert bármilyen létesíthető beszéd mindig alanyi beszéd lesz.¹² Ez utóbbi következtetésemén ugyan Szijj jelen kötete bizonyos

¹¹ „Csak feltételezésekkel élhetünk”, Jelenkor 1997/10. 1016.

¹² Peer Krisztián könyvismertetése egy másik idézet kapcsán már egy hasonló

mértékben keresztülvág, amennyiben az emlékezés megnyíló lehetőségét ókori és romantikus¹³ tudatossággal a passzív alany környezetében levő beszédes tereptárgyakhoz köti: „...közelebb lépve láttam,/ hogy bicikli./ Ez volt az első kerek mondat,/ amelyet mondott a tó,/ vagy csak nem értettem a többit...” (23.) Ahhoz, hogy az emlékek feltolulhassanak, az emlékező személy megfelelő tudati hangoltságára, vagyis alkalomra, vagyis helyre van szükség. Ez az, amit a szöveg addigi menete, vagyis a tudattalanul emlékezni hajló beszélő a pesti utca valóságából legalább egy nagyon picit kiszakadva máris elérhet. A tudatosulás ellen dolgozó kényelmi energiákra utal, hogy milyen lassan konceptualizálódik az emlékek egyik legkegyetlenebb szerepét ismételten betöltő bicikli,¹⁴ és a beszélőtől látszólag mennyire eltávolított körülmények teszik lehetővé (sőt, szinte: végzik el) az emlékek felidézését:

„szinte olyan ez, mint egy igazi erdő/ vagy liget, úgy hagyták még régen,/ egyszerűen nem építették be házakkal, /[...] Követtük a partot, ahol lehetett/ a fáktól, bozóttól, meg félttem is,/ hogy mi mindent találhatunk még/ a vízben vagy a bokrok mélyén,/ aztán a tó túlsó végében, egy kövezett, betonozott,/ sétánynak kiképzett partszakaszon,/ ahonnan jó rálátás nyílt a víztükörré,/ mely nem tükrözött vissza semmit, [...] Végre nem kellett mást, csak ülni, nézni ezt a belátható,/ változékony messzeséget,/ és a kínzó kérdésekre válaszolni.” (23-4.)

Szijj Ferenc írásainak egy másik vonása, amely több, a szövegeit tárgyaló cikkben visszatér, hogy -- Kovács Eszter szavaival: -- „sokszor

---

oppozíció ellentétes pólusát köti a Szijj-szöveg diszpozíciójához, mondván: „A vonatútnak [amely Peer számára a Szijj-féle belső/álombeli világot jelöli] saját szabályai vannak, és nincs annál szomorúbb, mikor közéjük a külvilág, test (szükség) parancsa, például egy hajnali merevedés formájában.” (Uo., 1018.) Ebben az értelmezésben ugyanis a mozgással asszociált vonat játszik közre az ösztönös testi működés beindításában, amely a szintén nem anyagi álm ellenében érvényesül.

¹³ Ld. egyfelől a retorikai iskolák beszédtanulási (memória) gyakorlatait, ahol a séta helyszínei/díszletei szolgálnak a rögzítendő fordulatok felidézéseiül, ahogyan ez a toposz szó konkrét és átvitt értelme közötti kapcsolatban is megmaradt, másfelől pedig például Wordsworth viszonyulását a természethez.

¹⁴ Amelyen a szülők halálos balesetet szenvedtek.

mindenfajta logikai összefüggést nélkülöző szózuhatagot” tartalmaz, amelyben a csakis asszociatív összefüggésben álló „mondattöredékek többféleképpen is értelmezhetővé (értelmezhetetlenné) válnak.” (Uo.) Peer Krisztián is megjegyzi, hogy „talán ezért szerepel a könyvben ennyi hiányos, túlszűfolt, megkavart szintaxisú, azonosíthatatlan, (üres) szemantikájú mondat”: az, hogy a Szijj-korpusz ilyen észrevételek alapja, inkább valami csak diszjunktívan és mellérendelő írásjelekkel tagolt gazdaságosság, mintsem bizonyos parttalan, zavaros szóáradatok miatt fordulhat elő.

Közhasznúan kiderül az ismertetőkből még két -- valószínűleg az életrajzi szerzőhöz kötődő -- meghatározó foglalatosság, környezeti összetevő, amely befolyással van a szövegek belső logikájára és motivikájára: a fény(képezés) és a vasút. A szövegeknek ez utóbbi vetületéről annyit, hogy míg *A nagy salakmező* inkább kupék, addig a *Kéregtorony* a sínpályák környezetében mélyed el: a külső terep, a felület metaforikája vezeti fel a halál és az elmúlt emberi lény(ek) után maradó emlékek témáját. (Ld.: V. rész) Keresztury Tibor egy “hihetetlen tartással és méltósággal elvégzett”¹⁵ gyásmunkát gyanít a szöveg megírásában, és felismerése bizonyonnyal indokolt, de árulkodó is, ha figyelembe vesszük, hogy ugyanő *A nagy salakmezőt* bemutatva azt hangsúlyozta, hogy „Szijj műhelyében minden a rendkívül telt, intenzív hallgatásban dől el, *történik meg*, s a szöveg már csak a koncentrált figyelem *eredményét* tárja fel, mutatja meg, tudatosan elrejtve a gondolkozó érzékelés, s éppen így a művészi megmunkálás folyamatát.”¹⁶ A *Kéregtorony* kapcsán már nem tűnik szorosan tarthatónak a folyamatszerű, „gondolkodó érzékelést” rögzítő szinkron tapasztalat és a „művészi megmunkálás” elválasztása, mert az idei kötet beszélője ez utóbbi jeleit még mindig gondosan felszámolja, miközben a jelenbeli, elsődlegesen asszociatív diszkurzusba -- amely sok tekintetben ellentétes az eredmény- és tényközlésre szorítóknak, hosszú csendeket összegző megszólalásformával -- úgyszólván beleveti magát. Ennyiben is egyértelműen kültéri vagy külszíni könyv a *Kéregtorony*, amelyre már nem áll, amit Keresztury *A nagy salakmezőről* kijelentett: itt a korábbi szövegekben hallgatásként jelentkező funkció láthatólag folyamatosan keletkező, tét nélkül működő beszéddé oldódik.

---

¹⁵ Keresztury, Uo., 831.

¹⁶ Keresztury Tibor: „Csöndből metszett mondatok”, *Alföld*, 1998/9. 87.

A szövegek beszédhelyzetét tehát külsőség vagy felületiség és gyász jellemzi. A modor enyhén szólva tárgyilagos, az egymásra következő gondolatok pedig mindig egy a realitástól távolodó utat mutatnak meg. Erre az elmozdulásra reflektál az elsodródás ellenében alkalmazott megszakítás, olykor kukorellys visszacsatolás a szöveg korábbi láncszeméhez, de ezeknek a korrektív, megszállottabb javítgató célzata nem egyértelmű, inkább a szöveg szerkezetének vagylagos, lineárisan mellérendelt természetét erősítik.

Ha a melankolikus vagy gyászoló személyiség szerkezetét Freudot követve értelmezzük, akkor párhuzamosságokat pillanthatunk meg Kovács Eszternek és Keresztury Tibornak Szijj kettős beszélőjére vonatkozó megállapításai, a verseskötet diszjunktív retorikája és a Freud által jellemzett gyász- vagy melankóliás szituáció között, ahol a személyiségről lehasad és önálló működésbe lép egy kritikai instancia: a melankóliával járó énszegényedés valójában inkább tárgyszegényedés; az önostorozó, panaszos megnyilvánulások lelki exhibíciója hordozza az ego nárcisztikus attitűdjét, amely a szeretet tárgyáról kényszerűségből leválva az egóra vetítődött vissza.¹⁷ A hallgatás helyett belépő tárgyi beszéd -- amely a III. részben diadalmaskodik: „...közelebb lépve láttam,/ hogy bicikli./ Ez volt az első kerek mondat,/ amelyet mondott a tó.” (23.) Szijj így felmutat elvontat és konkrétat, nem fehér úrökkel és képekkel szegélyezi tehát téziseit, lényegi kinyilvánításait, hanem a megengedő diszjunkció szellemében egyéb, a valóságot (illetve a traumatikus körülményhalmazt) egy-egy ponton érintő asszociatív gondolat sorokkal.

Ezt a magatartást egyébként a *Kéregtorony* másutt a fehér ember viselkedésétől elütőnek ítéli: „...Mindenki beszél, mindenféle népség/ nagyon szeret beszélni, kiabálni,/ csak a fehér emberek nem, ők hallgatnak,/ mint a sír, csak a hatalmas nagy némaság,/ mintha mindegyikük postás lenne, és ismerné az összes,/ egymásnak ellentmondó intézkedést, de úgy kell tennie a dolgát,/ hogy a civilek ne tudjanak meg semmit,/ s a régi postai bűnökről/ végképp sejtelmük se legyen.” (21.) Itt a titkot őrző postás képében megjelenő 'bármelyik fehér ember' a gyászoló szerepét is felidézi. A fájdalmas történet tulajdonosa olykor szinte saját (közel)múltjának titkáraként ügyködik, hogy lefejtse magáról az őt körülvevő (készséges, készenlétben álló) részvét kesztyűs kezeit. Az izolált

---

¹⁷ Sigmund Freud: „Gyász és melankólia” (Berényi Gábor fordítása), *Ösztönök és ösztönsorsok. Metapszichológiai írások* [S. F. Művei VI.], Budapest: Filum, 1997.

tudatelem és a beléje szorult morális töltet később a szövegben is külön blokkokban beszél, itt teremti meg a szükséges -- nyilvánvalóan a távolságtartást célzó -- feltételeket egy tisztán elkötelezett diszkurzus megszólaltatására. Dologi és lelki beszéd onnantól jelentkezik külön, immár a beékeléskor mindig cinikus dologi szólam reflektáltan devalváló markereitől mentesen, miután a beszélő nagy nehezen felismeri a vízben (kvázi: a tudat vizében) elmerült biciklit. Ezután a tó semmit nem tükröztető felszíne képében meg is találja az emlékek felidézésének helyét: „...jó rálátás nyílt a víztükörré,/ mely nem tükrözött vissza semmit, leültünk egy padra, hogy pihenjünk. [...] Végre nem kellett mást,/ csak ülni, nézni ezt a belátható, változékony messzeséget, és a kínzó kérdésekre válaszolni.” (24.) Így vezethető be a szeretettekről még mint élőkről szóló beszélő, akinek a nyelvhasználata képes megszólaltatni a gyász okozta temporális személyiségphasadásban létrejövő emlékezést. A szövegkonstrukciót vezérlő attitűd itt változatlan marad, viszont annak révén, hogy tulajdonképpeni, 'érdemi' tárgya felszínre kerül, elveszti funkciótlan, tétova jellegét, és egyszerre megmagyarázható lesz.

Az esetleges, tűnődő, a hétköznapok idejének sodrásától elszakadt szemlélet, a toporgó, sietni és megállni vágyó indítás motivátlansága jelöli meg a beszélőre személy szerint kirótt munkát, amelynek eredménye a kötet későbbi verseiben -- III-VI. -- olvasható. Ez a jelölés pedig az a veszteség, amely valahol mindenkit megvár, és az a fájdalom, amelyet az ember efölött érzett, és amely lényegében mégis mindennapi. Ha valaki képes őszintén, hitelesen átvészelni, ami vele történt, akkor sikerült teljesítenie jelenlétét, megoldania saját élő dolgát, amit a tétovázás, az egyforma, (szinte) egyenértékű eshetőségek közötti válogatás, amelyek mentén éppen ide vezetett az útja, addig elfedett.